

ספר שופטים

נושא	פרק	תכנים מרכזיים	נקודות והצעות להוראה
פתיחה (1)	מבוא	סקירה כללית מתוך ספר יהושע כרקע לספר: בימי יהושע, ותחת הנהגתו, יצאו ישראל לסדרה של מלחמות כנגד עמי כנען, וניצחו אותם: יריחו, העי, מלכי הדרום ומלכי הצפון. לעת זקנת יהושע, ציווה עליו הקב"ה להפיל את הארץ בנחלות לשבטים, על אף שהיו חבלי ארץ שטרם נכבשו ("הארץ הנשארת", יהושע פרק יג). משימה זו של ירושת הנחלות הוטלה על כתפי השבטים - שבט שבט ונחלתו. חלוקת הנחלות לשבטים, וגם הבדלת ערי מקלט וערי הלויים – נעשו בימי יהושע, אך לא הושלמו. לאחר מות יהושע נדרשו השבטים לעלות איש איש לנחלתו, ולהשלים את הורשתה ויישובה. בטרם מותו הזהיר יהושע את עם ישראל שעליהם לדבוק באמונתם בה' ולא להיגרר אחרי ע"ז של עמי כנען, והבהיר שחיי עם ישראל בארץ ישראל תלויים בעבודת השם. הצגת מפה של חלוקת הנחלות – כרקע להבנת הספר. שם הספר – "שופטים" – מהו "שופט" ומדוע נקרא הספר בשם זה: "שופט" הוא מנהיג, הספר יעסוק בשורה של אנשים שהנהיגו את העם, או חלקים ממנו, לתקופות מסוימות, בעיקר כנגד איום וסכנות. יש להבדיל בין המושג "שופט" המוכר בימינו כיושב בדין, לבין "שופט" בספר שופטים שהוא מנהיג מקומי (או מנהיג לשעה) הפועל באופן מדיני וצבאי (וגם יכול לשפוט את העם). שם הספר אפשר לשאול: מה ניתן ללמוד מהשוואת שם הספר שלמדנו, "יהושע", לספר "שופטים"? מה ההבדל בין שני השמות? הסתיימה תקופה שבה אדם אחד מנהיג את כל העם, בצורה מסודרת מלאה ורציפה, ומתחילה תקופה שבה אנשים שונים מנהיגים – כל אחד לתקופה מסוימת, לצורך מסוים, ולא תמיד את כל העם יחד.	נקודות והצעות להוראה
השלמת כיבושי הנחלות לאחר מות יהושע	א	א-ז: השאלה בה' – "מי יעלה לנו בתחילה", ותשובת ה' – "יהודה יעלה!" ; הכיבוש הראשון – כיבוש בזק ומלכה - אֲדָנִי בָּזָק ; בני יהודה נוהגים באדני בזק הרשע כמנהגו עם המלכים אשר כבש, ואדני בזק מצדיק עליו את הדין: "כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כֵן שָׁלַם לִי אֶ-לֵהִים!" ח-כא: המשך כיבושי יהודה ומסירות נפשו על הארץ: יהודה כובש עירם בצורות וחזקות: ירושלים, חברון והענקים אשר בה; קושי בכיבוש קרית ספר אשר נכבשת לבסוף על ידי עתניאל בן קנז; עכסה בת כלב, אשת עתניאל, מבקשת מכלב נחלה	המבוכה לאחר מות יהושע "ויהי אחרי מות יהושע", לשאול את התלמידים מה לדעתם השתנה לאחר מותו של יהושע, מה חסר? נעמוד על המבוכה כיצד לנהוג, ואיך להמשיך את ירושת הארץ ואת הפתרון "לשאול בה'" שהוא פניה אל האורים ותומים. "מי יעלה...בתחילה" מאחר וכל שבט כובש את חלקו בנפרד מה זה משנה מי יהיה הראשון לעלות? תשובת ה"מצודת דוד": "אם כי כל אחד נלחם בעבור חלקו, אמר לנו כי כאשר יעלה מי מהם בהכנעני ויגבר עליו, יביא המורכ בלבם והתועלת לכולם" יהודה ושמעון נחלת שמעון מובלעת בתוך נחלת יהודה ועל כן יש שותפות ביניהם בירושת האיזור.

(2)		עם מקור מים על מנת להתיישב באזור הדרום היבש - "הָבָה לִי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנָּגֶב נִתְּתָנִי!" יהודה ממשיך וכובש אזורים בהרי יהודה ושפלת יהודה, אך מתקשה באזור אחד - העמק "כי רכב ברזל להם". כב-כו: כיבוש בית אל בידי בני יוסף, גם בית-אל היתה עיר קשה לכיבוש. בני יוסף מתאמצים לכבשה, ולבסוף מצליחים בזכות סיוע של איש מאנשי העיר אשר הראם את "מבוא העיר". כז-לו: לכל אחד משש השבטים הנזכרים ערים ומקומות שלא ירשו; כך נשארו בארץ ערים ובהם כנעניים ואמוריים עובדי עבודה זרה, כגון: בית שאן – בנחלת מנשה, גזר – בנחלת אפרים, עכו – בנחלת אשר. (זהו גם הרקע להמשך - פרק 16 פס' א-ג).
	ב	א-ה: במעמד לאומי, במקום הסמוך לגלגל, מופיע מלאך ה' ומוכיח את העם על מלאכת הירושה שלא הושלמה, והעונש – "וְגַם אֶמְרָתִי לֹא אֶגְרֹשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם", עם ישראל לא יזכה להשלים את ירושת הארץ; התגובה לדברי המלאך – "וַיֵּשְׂאוּ הָעָם אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ", שם המקום על שם המאורע – "וַיִּקְרָאוּ שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בְּכִים" ו-י: ההתדרדרות לא החלה בימי יהושע וגם לא כל עוד חיו הזקנים בני דורו "אֲשֶׁר רָאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה"
נבקש מהתלמידים לזהות ערים/איזורים שאותם כבש יהודה ונסמן אותם במפה: בזק, ירושלים, חברון, דביר, צפת, עזה, אשקלון, עקרון, ההר, הנגב, השפלה. מכאן נלמד כי יהודה החל את הורשת ארצו בתנופה ובמסירות רבה, כפי דבר ה'. שמות כפולים של ערים: בפסוק יז נאמר כי יהודה (אשר עמד בהסכם עם שמעון) ושמעון היכו את "וְיָשָׁב צֶפֶת". מאחר ואנו רואים במפה כי מדובר על דרום הארץ ולא על צפת בגליל, המוכרת לנו כיום. זוהי הזדמנות טובה להסביר לתלמידים כי בעבר מקומות רבים נקראים באותו שם, אך אל לנו לבלבל ביניהם. כך יכולה להיות עיר בשם "בית לחם" בצפון ובדרום. השם "צפת" מציין מקום הגבוה מסביבתו וצופה עליה. ירושלים בפסוק ח נאמר כי בני יהודה כבשו את ירושלים ואילו בפסוק כא נאמר כי בני בנימין לא הורישו את ירושלים. בספר יהושע למדנו שירושלים היתה על גבול נחלות יהודה ובנימין, וחז"ל (אבות דרבי נתן פרק לה) מסבירים כי ירושלים היתה מחולקת בין שני שבטים אלו. ירושלים – יש להבחין בין כיבוש לבין התנחלות. העיר נכבשה, אולם היבוסים שישבו בה המשיכו לגור שם תחת שלטון ישראל. אפשר לתת לתלמידים מפה של נחלות השבטים ובהם שמות ערים, ולבקש מהם לתקוע דגלים אדומים במקומות כנעניים לא נכבשו.		
"וְאַתֶּם לֹא תִכְרְתוּ בְרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת... מֵה זֹאת עֲשִׂיתֶם?" במעמד בבוכים ישנה גם רמיזה לסיבה שבגללה לא השלימו בני ישראל את ירושת הארץ: לא רק בגלל חוסר יכולת אלא גם בשל התועלת שבברית עם יושבי הארץ. אפשר לחזור ולבקש מהתלמידים לגלות בפרק א איזו תועלת יכולה להיות מברית זו (לדוגמה: מסים, ר' פרק א פס' כח, ל, לה). ניתן להקריא לתלמידים את פסוקים א-בה ולשאול אותם מהו הקשר בין פסוקים אלו לפרק הקודם (סיבה-תוצאה, חטא-עונש) קריאת שם מקום על שם מאורע אפשר לבקש מהתלמידים להיזכר במקומות כאלו בתורה ובספר יהושע (כמו: באר שבע - "כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם" בבראשית פרק 28 פס' 2)		

"הבוכים" ומות יהושע (1)	לְיִשְׂרָאֵל". ההתדרדרות החלה רק בדור השני אשר קם אחריו "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת ה' וְגַם אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל"	
השופטים – מעגל התקופה (1)	יא-כג: מעגל ההתדרדרות: יא-יג: איתור מילות החטא: "ויעשו הרע", "ויעזבו", "ויכעיסו", "ויעבדו לבעל" והכותרת: <u>החטא</u> יד-טו: איתור מילות העונש: "ויחר אף", "ויתנם ביד שסים", "וימכרם ביד", "יד ה' היתה בם לרעה" והכותרת: <u>העונש</u> טז-יט: איתור המילה החוזרת: "שופט", "שופטים": "ויקם ה' שפטים", וכי הקים להם ה' שפטים" והכותרת: <u>הישועה, אן:</u> <u>השופט.</u> פרק ב כ-כג וכן פרק ג א-ה: השארת העמים בארץ הופכת לנסיין עבור בני ישראל לאורך התקופה ("אם יעבדו את אלהיהם אם לא" – מצודת דוד)	
לא, וכן: גלגל – "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם" ביהושע פרק ה פס' ט א: וכן: העיר צפת ששמה הוסב לחרמה בפרק הקודם , ועוד רבים) וישאו העם את קולם ויבכו צריך לשאול כאן את התלמידים: אם בני ישראל השאירו מובלעות נכריות בידועין, מדוע הם בוכים כאשר המלאך מכריז שהקב"ה לא יסייע יותר בירושת הארץ?? נשמע את תשובות התלמידים, אשר תובלנה אותנו להכרה כי גם דברים הנעשים מתוך בחירה אינם מייצגים את רצוננו הכן, ואמנם לאחר תוכחה אנו מצטערים ומכים על חטא. עצם החרטה והבכי – היא מעלה, ואכן אנו רואים תקופות שונות גם בימי השופטים שעם ישראל כן עושה רצון ה', מתגבר על אויביו. עצמת המפגש הישיר עם הקב"ה אינם דומים אלו שראו בעיניהם את ניסי ה' במצרים ובמדבר, לבין אלו שרק שמעו על כך. ניתן להמחיש בכיתה תהליך שבו חוויה ומסר נחלשים כאשר הם עוברים מבעל הדבר עצמו. בפסוקים אלו עולה גם מקומם החשוב של הזקנים בחברה, וכן חשיבות העברת המסורת מדור האבות לדור הבנים. מקום קבורת יהושע – תמנת חרס שבנחלת אפרים. קברו של יהושע מזהה כיום בכפר הערבי כיפל חארת 'כק"מ צפונית מערבית לאריאל.	מעגל חוזר לאחר שהתלמידים יזהו את שלש חלקי התהליך נעמיק בחלק השלישי, בפסוקים יח-יט ונראה כי כל התהליך חוזר על עצמו: "וְהָיָה ה' עִם הַשֹּׁפֵט וְהוֹשִׁיעַם מִיַּד אֹיְבֵיהֶם כָּל יְמֵי הַשּׁוֹפֵט... וְהָיָה בְּמוֹת הַשּׁוֹפֵט יֵשְׁבוּ וְהִשְׁחִיתוּ מֵאֲבוֹתָם". התשובה והזעקה שהביאו להקמת השופט לא מחזיקות מעמד לאחר מותו, ושוב העם ניגף ביד אויביו. זהו תהליך המאפיין תקופה ארוכה מאד של למעלה מ-300 שנה! בתרשים ויזואלי, ניתן להמחיש את התהליך כמעגל סגור, אולם מדויק יהיה לשרטט אותו כמעגל ספיראלי שבו נקודת המוצא של כל דור נמוכה מנקודת המוצא של הדור שקדם לו: "יֵשְׁבוּ וְהִשְׁחִיתוּ מֵאֲבוֹתָם. לאורך התקופה יש תהליך של שחיקה מדורו של עתניאל הסמוך לימי יהושע עד לדורותיהם של יפתח ושמשון. בתרשים ניתן להוסיף בין שלב העונש לשלב השופט את הצעקה - "כִּי יִנָּחֵם ה' מִנְּאֲקָתָם מִפְּנֵי לְחָצִיקָהּ וּדְחָקָהּ"	

עתניאל (1)	ג	ז-יא: החטא – עבודת הבעל ושכחת ה', ובעקבותיו העונש - בני ישראל נכנעים לכושן רשעתים מלך ארם נהרים (בהעלאת מס וכדו'); ; לאחר זעקה לרבש"ע מקים ה' את השופט הראשון – עתניאל בן קנז אשר זוכה לרוח ה' במשפט ישראל ובהצלתם מיד כושן לתקופה ממושכת ("ארבעים שנה")	עתניאל בן קנז אפשר לשאול את התלמידים אלו פרטים אנו יודעים על עתניאל מפרק א': הוא אחי כלב (מאם) ; כבש את קרית ספר ; נשוי לעכסה בת כלב השופט הראשון כיון שזהו השופט הראשון, והסמוך לפרק ב, אפשר להתאים את הפסוקים מפרק ג לשלבי המעגל שלמדנו בפרק ב: חטא – עונש - (זעקה) – השופט. כך אפשר לחבר את השיעור על עתניאל ליחידת הלימוד הקודמת. אפשר גם להשתמש בלימוד על השופט הראשון להכנת טבלה בסיסית שתלווה אותנו לאורך הספר. נשאל את התלמידים אלו פרטים עשויים לחזור על עצמם? אלו פרטים מעניינים אותנו? (פרק, שם האויב, שם השופט, אורך השעבוד, ביטוי מרכזי בפסוקים, מעשה מיוחד ומרכזי, שבטו של השופט, לכמה זמן שקטה הארץ). חשוב לא פחות להוסיף עמודה שנמלא בסוף הלימוד ובה תשובות תלמידי הכיתה לשאלה: מה למדנו מהדמות/מהמעשה. בשלב זה נמלא את הפרטים של השופט הראשון ונשאיר את הטבלה להמשך הלימוד ניתן למנות את הפעלים המופיעים בפסוק י ומה ניתן ללמוד על עתניאל מכל אחד מהם המחשת המרחק במפה עתניאל יצא למלחמה כנגד כושן, גבר עליו והכניע אותו "ותעז ידו על כושן רשעתים" היכן היא ארם נהרים? במרחק רב מאד מארץ ישראל (למעלה מאלף ק"מ!) הדבר מלמד על מעלתו הרוחנית של עתניאל, ועל גבורתו.
		יב-טו: <u>החטא</u> – וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' ; <u>השעבוד</u> - עגלון מלך מואב אוסף אליו את בני עמון ועמלק ומרחיב את גבולו אל תוך נחלת בנימין תוך שהוא כובש את "עיר התמרים" – יריחו, השעבוד נמשך 18 שנה ; <u>הזעקה</u> – "וַיִּזְעְקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' ; <u>המושיע</u> - אֶהוּד בֶּן גֵּרָא בֶן הִימִי (מבנימין) טו-כה: אהוד בא עם משלחת אשר הביאה מנחה למלך עגלון, ולאחר ששב עימם עד הגלגל סב לאחוריו וחזר לארמון לבדו ;	יד ההשגחה הצלתו של אהוד נבעה מצירוף של דברים רבים: 1. אהוד חזר לבדו לארמון לאחר שהמשלחת עזבה 2. המלך ישב במקום מבודד – "בְּעֵלִית הַמְּקָרָה" 3. כשאמר אהוד למלך "דָּבַר סֵתֶר לִי אֱלִיָּה הַמֶּלֶךְ" ציווה המלך להוציא את כל הנמצאים בחדר 4. כשאמר אהוד לעגלון "דָּבַר אֱלֹהִים לִי אֱלִיָּה" קם עגלון וגחן לעברו 5. אהוד היה "אִישׁ אֵטֶר יָד יְמִינוֹ" (שמאלי) ואת חרבו הקצרה בלאו הכי חגר "מִתַּחַת לְמַדְיוֹ", ובמקום בלתי שגרתי – "עַל יָרֵךְ יְמִינוֹ" (בעוד שלוחמים רגילים חוגרים חרבם על ירך שמאל, שתהא נוחה לישלף בימינם) 6. עגלון היה "אִישׁ בְּרִיא מְאֹד" (פס' יז) 7. אהוד היה מצויד בחרב קצרה ("גִּמְד אֶרְכָּה") המיוחדת משני צדיה ("וְלָהּ שְׁנֵי פִּיּוֹת") כך שכל החרב, כולל הניצב,

אהוד בן גרא (2)		ג	אהוד נותר לבדו עם עגלון מלך מואב, הרג אותו ונמלט בחזרה להרי אפרים ובנימין (ר' הרחבה בהצעות להוראה) ; בחזרתו תקע אהוד בשופר והזעיק את בני ישראל אשר ירדו מההרים, לכדו את מעברות הירדן והיכו את כל לוחמי מואב הפזורים בשטחם ; השלטון שב לישראל "וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה" לא: שמגר בן ענת, נזכר בעבור מעשה אחד שעשה: הכאת פלשתים בצורה בלתי שגרתית - "וַיַּךְ אֶת פְּלִשְׁתִּים שָׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ בְּמֶלֶמֶד הַבֶּקֶר" (כלי שבעזרתו מכון הרועה את הבקר – מוט ובראשו חוד מתכתי לדרבון)
המלחמה			א-ג: מות השופט והחזרה לחטא: "וַיִּסָּפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וְאַהוּד מֵת" ; העונש/שעבוד – איזור הצופן נתפש בידי יבין מלך כנען: הוא ישב בחצור, שר צבאו – ב"חֲרָשֶׁת הַגִּזְיִם", ובעזרת צבא מרכבות עצום "לַחֹץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחִזְקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה"
			שימוש במפה בתיאור מעשה המלחמה בפרק ד, וכן בשירה בפרק ה, נזכרים מקומות רבים: עיר השלטון של יבין – חצור (תל גדול מצפון לראש פינה) ר' טיפטיוול בגן הלאומי חצור ; מקום מושבו של שר הצבא הכנעני, סיסרא – חרושת הגויים. מיקומה איננו מפורש ומשערים שמיקומה באיזור שער העמקים

דבורה ברק (3-4)	ד	ד-ה: השופטת - דבורה, הכתוב מתארה בשלשה תארים: "אִשָּׁה נְבִיאָה", "אִשָּׁת לְפִידוֹת" "היא שִׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא", וכל העם עולה אליה למשפט ו-ז: המלחמה: דבורה קוראת לברק ומצווה עליו להזעיק 10,000 לוחמים למלחמה - "לָךְ וּמִשְׁכָּת בְּהָר תְּבוֹר". דבורה מבטיחה בדבר ה' כי בעקבות כך "וּמִשְׁכָּתִי אֵלֶיךָ אֶל נַחַל קִישוֹן, אֶת סִיסְרָא שֶׁר צָבָא יְבִין וְאֶת רָכְבוֹ וְאֶת הַמוֹנֵה וְתַתִּיהוּ בִּידֶךָ", ברק מבקש כי דבורה תלך עימו. ברק מכנס את הלוחמים - "וַיִּזְעַק בָּרֶק אֶת זְבוּלָן וְאֶת נַפְתָּלִי..". ואכן בעקבות כך "וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת כָּל רָכְבוֹ תִשַׁע מֵאוֹת רָכֶב בְּרָזָל וְאֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֶרֶשֶׁת הַגֹּאִים אֶל נַחַל קִישוֹן"; דבורה מצווה על ברק לרדת לקראת סיסרא "זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' אֶת סִיסְרָא בְּיָדְךָ!" "הֲלֹא ה' יָצָא לְפָנֶיךָ!"; ה' מטיל מהומה במחנה סיסרא אשר ניגפים בפני לוחמי ברק - "לֹא נִשְׁאַר עַד-אֶחָד" ז-כד: מפלת סיסרא - סיסרא נס ברגליו מרחק רב מאד עד מקומם של בית חבר הקיני, יעל יוצאת לקראתו ומזמינה אותו להיכנס ולנוח ; סיסרא מבקש "הֲשָׁקִינִי-נָא מְעַט-מַיִם, כִּי צָמֵאתִי" ויעל משקה אותו בחלב ; בשנתו, לוקחת יעל את יתד האהל ביד אחת ואת המקֶבֶת (פטיש) בידה השניה ומכה את ראשו ביתד בעצמה רבה ; כאשר ברק מגיע מבשרת לו יעל: "לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה מִבֶּקֶשׁ". מפלת יבין גמורה ומחלטת.	
		שירת דבורה היא שירה קשה- בתכניה, בלשונה ובסגנונה, ואיננו ממליצים לנסות וללמוד אותה כסדר תוך ביאור הפסוקים, אלא רק להדגיש נקודות מרכזיות תוך שימוש בפסוקים נבחרים, כדלהלן: 1. "וְתִשָּׁר דְּבוֹרָה וּבָרַק בֶּן-אֲבִינֵעַם" מהי שירה? השירה הם דברים הנאמרים בנעימה ובהרמת קול, בפרץ של שמחה והודיה. השירה פורצת בדרך כלל בהתרגשות בזמן מהפך מאפלה לאורה. מה היה מיוחד בישועה של דבורה וברק שהתעורר פרץ כזה של שמחה? התלמידים יכולים	שירת דבורה
		מושבה של דבורה - "בין הרמה ובין בית-אל בהר אפרים" ; מושבו של ברק והמקום הראשון של כינוס הלוחמים – קדש נפתלי אשר בגליל ; מיקום 10,000 הלוחמים בני זבולון ונפתלי – על הר תבור שדה המערכה – בעמק יזרעאל באיזור הר תבור, ומנוסת לוחמי סיסרא אל חרשת הגויים. בנוסף, ידוע לנו משירת דבורה (פרק ה' פס' טו, יט) שהקרבות הגיעו גם לאיזור מגידו והשתתפו בהם גם בני יששכר. מנוסתו של סיסרא – משדה המערכה בעמק יזרעאל אל משפחת הקיני שישבה סמוך לקדש נפתלי. על מנת ללמוד פרק זה יש לעשות שימוש במפה מידע מטרים בפסוקים פסוק יא – "וְחֶבֶר הַקִּינִי נִפְרָד מִקֵּין מִבְּנֵי חֶבֶב חִתָּן מֹשֶׁה וַיֵּט אֹהֶלוֹ עַד אֵילָן בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת קֶדְשׁ" – הוא פסוק מטרים, המסביר כי חבר לא ישב עם בני יתרו באיזור יריחו אלא ישב בקרב הכנעני, והיה ביחסי שלום וידידות עם הכנענים ומלכם יבין, על כן עתיד סיסרא לברוח לשם מבלי שיחשוד כלל ביעל. "תבורך מנשים יעל" ניתן לבקש מהתלמידים להציע ללמוד תכונות רבות ממעשה של יעל - יוזמה, חכמה, אומץ, נחישות, אמונה, גבורה, מסירות לעם ישראל.	

		ה	(1-2)	להציע דברים מתוך הלימוד בפרק הקודם (מלך קשה כיבין, שר צבא אימתני כסיסרא, השתלטות על ערים גדולות בצפון, "לחץ את בני ישראל בחזקה"). בנוסף, בשירה עצמה מלמדת דבורה על המצב הקשה: רכבי הברזל שיתקו את הדרכים - בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו; אַרְחוֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אַרְחוֹת עֶקְלָקְלוֹת" (פס' ו, וכן ז) ועוד: לבני ישראל לא היה נשק כלל – "מִגֶּן אִם יֵרָאֶה וְרִמְח בְּאֶרְבָּעִים אֶלֶף בִּישְׂרָאֵל" (ח). והנה, בבת אחת, נעשתה ישועה גדולה ועצומה! 2. השירה – היא הודאה דרכו של אדם להודות בשיר והלל לבוראו: "בְּפֶרַע פְּרָעוֹת בִּישְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עִם - בְּרָכּוֹ ה'!" (פס' ב). על ידי כך מכיר כי אין ההצלה מקרית אלא "מאת ה' היתה זאת". ניתן לשיר את השירה, או אפילו חלק אחד ממנה. הדוגמה המפורסמת ביותר לשירה בתנ"ך היא כמובן שירת ים סוף. אפשר העלות עם התלמידים דוגמאות נוספות רלוונטיות. 3. לשירה – לשון וסגנון מיוחדים המאפיינים אותה. נדגים זאת אגב לימוד יחידות מתוך השירה, המוסיפות פרטים על פרק ד. להלן הצעות: א. <u>המלחמה הניסית, פסוקים יט-כב</u>: לשון שירית וחרוזית - מלכים רבים באו לעזרת סיסרא, בהתנדבות - "בָּאוּ מַלְכִים נִלְחְמוּ...בָּצַע כָּסֶף לֹא לְקָחוּ", מנגד באו איתני הטבע לעזרת ישראל (יתכן כי היה חושך, מטר, ערפל) ונחל קישון עלה על גדותיו וגרף את לוחמי סיסרא: " מִן שְׁמַיִם נִלְחְמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחְמוּ עִם סִיכָרָא נָחַל קִישׁוֹן גָּרַפָם..." בשל המנוסה המבוהלת הוכו ונשברו פרסות הסוסים – "אֶז הִלְמוּ עֶקְבֵי סוֹס מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אֲבִירָיו". ב. <u>שבחה של יעל, פס' כד-כז</u>: לשון שירית וחרוזית: "תְּבָרֶךְ מְנַשִּׁים יַעַל אֲשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי!" "מְנַשִּׁים בָּאֵהָל תְּבָרֶךְ!" תיאור חכמתה – "מַיִם שָׁאֵל חֶלֶב נִתְּנָה" ואומץ ליבה – "יָדָה (שמאלה) לִיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְיָנָה לְהִלָּמוֹת עַמִּלִּים (הפטיש) וְהִלְמָה סִיכָרָא מִחֻקָּה רֹאשׁוּ.." ג. <u>אם סיסרא פס' כח-לא</u>: ומכאן נלמד על אכזריותו של סיסרא. האם מיבבת: "מִדּוּעַ בָּשָׁשׁ רָכְבוֹ לְבֹא מִדּוּעַ אֲחֵרוֹ פְּעָמַי מְרַכְבוֹתָיו? וּשְׂרוּתִיהָ מְשִׁיבוֹת לָהּ בַּחֲדוּוֹה שְׂבוּדָאֵי הַפַּעַם סִיסְרָא אוֹסֵף שֵׁלֶל רַב בַּמְּיוּחַד, וּמַחֲלֵק לִשְׂרִיו נָשִׁים וּרְכוּשׁ. בַּפּוֹעַל - קָרָה הַהֶפֶךְ, וּסִיסְרָא נִיגַף עִם שְׂרִיו. "כֵּן יֵאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה'!"	א-ו: החטא והשעבוד: החטא - ויעשו.."; השעבוד – בידי מדין, שבטים נוודים שמשכנם הרחק מדרום-מזרח לארץ ישראל (בצפון חצי האי ערב); אופי השעבוד – גזל אכזרי של היבולים מדי שנה – "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדִּין וְעַמְלֵק וּבְנֵי-קָדָם וְעָלוּ עָלָיו"; בנסיון לחלץ לעצמם מעט מזון פעלו בני ישראל מתוך מקומות מסתור – "מִפְּנֵי מִדִּין עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְהָרוֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת-הַמְּעָרוֹת וְאֶת הַמְּצֻדוֹת", אך כל זאת ללא הועיל – "כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ .. וְלָהֶם וְלִגְמָלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ בְּאֶרֶץ לְשִׁחְתָּהּ: וַיַּדֵּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מִפְּנֵי מִדִּין.." שוד היבול פסוקים ג-ו מתארים תהליך החוזר על עצמו: "אם זרע ישראל – ועלה מדין ועמלק... ויעלו עליהם וישחיתו...". כל זאת שנה אחר שנה במשך שבע שנים. להמחשת המצוקה, ניתן לבקש מהתלמידים משפטים שהיו אומרים בני ישראל בשנה הראשונה, השניה וכו'" הגורן והגת הגורן הוא מקום גלוי ופתוח אשר בו זורים את גרגירי החיטה ברוח, ואילו הגת חצובה בסלע, ובור האיסוף נמצא מתחת לפני הקרקע (ניתן להמחיש בתמונות). התמונה של גדעון החובט חיטים בגת איננה טבעית והכתוב מעיד שהוא עושה זאת "להניס מפני מדין".
--	--	---	-------	---	---

פרקי גדעון (9-10)	א	השעבוד והמינוי	ז-י: הזעקה ותוכחה, עם זעקת ישראל שולח ה' איש נביא המוכיח אותם אודות עבודה זרה הגורמת לשעבוד – "ולא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי" יא-כד: המינוי - מלאך ה' ממנה את גדעון בן יואש להושיע את ישראל; תחילה, מסרב גדעון לשליחות מתוך ענווה ("הֲנֶה אֶלְפִי הַדָּל בַּמִּנְשָׁה וְאֶנֹכִי הַצֹּעִיר בְּבֵית אָבִי") וכן מבקש אות שמלאך ה' מדבר עימו ומביא לפניו את מנחתו; המנחה נאכלת באש ומלאך ה' נעלם, בדרך נס וגדעון נבהל מהמראה; לציון התגלות זו מקים גדעון מזבח לה' בעפרה
		ניתוח מזבח הבעל	כ-כז - המעשה: ה' מצווה את גדעון לקחת את שני פרים שהיו מוכנים לעבודה זרה בבית אביו שהיה כהן בעל: את "פר השור" ואת ה"פר השני שבע שנים" (רש"י – פר נוסף, שפיטמו שבע שנים עבור עבודת הבעל); איתור הציוויים שעל גדעון לבצע בהמשך ללקיחת הפרים: 1. "וְהִרְסָתָּ אֶת-מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאֲבִיךָ". 2. "וְאֵת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו תִּכְרֹת" 3. "וּבְנִית מִזְבֵּחַ לַה' אֱ-לֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמְּעוֹז" 4. "וְלִקַּחְתָּ אֶת הַפָּר הַשֵּׁנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בַּעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת"; גדעון ירא "מַעֲשֹׂוֹת יוֹמָם" ולכן עושה זאת רק למחרת בלילה; כח-לב – התגובה: בבקר מגלים אנשי עפרה את שארע והם תובעים מיואש: "הֹוצֵא אֶת בְּנֶךָ וְיָמַת כִּי נָתַץ אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר-עָלָיו" אך יואש מגונן על גדעון בטענה שאין זה מכבודו של הבעל לקבל עזרה, ואדרבה, יריב הבעל בעצמו עם גדעון: "אִם-אֱלֹהִים הוּא יָרֵב לוֹ כִּי נָתַץ אֶת-מִזְבְּחוֹ". כך מקבל גדעון את כינויו בפי כל: "יָרֵבֶעַל - יָרֵב בֹּא הַבַּעַל!"
			ה' עמך גיבור החיל! על רקע זה מפליאה פניית המלאך לגדעון "ה' עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחֵיל!" כך לא נראה גבור חיל וכך לא נוהג מי שה' עימו. אכן, גדעון מתקומם כנגד ברכת המלאך וזועק: "ויש ה' עמנו? ולמה מצאתנו כל זאת?"! נראה, אם כן, שכוונתו של המלאך היתה לעורר את גדעון להתקומם ולזעוק מכאב עבור בני ישראל. הזעקה הבאה מתוך האהבה והדאגה של גדעון לעמו – היא כחו, ועל כך אמר לו המלאך: "לֵךְ בְּלַחֲךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת-יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ". המחזה לאחר ביאור הדברים, ניתן להמחזיז את המעשה והדברים שבין גדעון למלאך.
			השליחות המקדימה היינו מצפים כי גדעון יחל בתשועת המלחמה, כשם שעשו עתניאל, אהוד ודבורה. אך לא. גדעון נצטווה לבצע פעולה מקדימה. נוכל לשאול את התלמידים מדוע, ולאור שאלה זו לקרוא את הפרשה. נראה כי להבדיל מהדורות הקודמים, לא ניתן היה לעורר את אמונת העם בבת אחת, מכיון שהעם היה מצוי תחת השפעה עמוקה של עבודה זרה. לכן נצרך גדעון לעשות פעולה מקדימה שתערער את הקשר והתלות בבעל, ותחזק את האמונה בה'. וַיְהִי כֹאֲשֶׁר יָרָא אֶת בֵּית אָבִיו וְאֵת אִנְשֵׁי הָעִיר להבדיל בין שני הגורמים (בית אביו, אנשי העיר) ולשאול את התלמידים מהו סוג החשש מכל אחד. נבקש מהתלמידים להמחזיז דו-שיח של אנשי עפרה המתעוררים לאחר ליל המעשה. כך נדגיש את הקושי והנסיון שעמדו בפני גדעון במעשה זה. המעשה יכול לעורר את השאלה מה עושים כאשר אבא או אמא טועים, אך כמובן שאין כל מקום לדמות דבר לדבר. המזבח בעפרה החטיא את ישראל לעבודה זרה, וגדעון פועל בשליחות ה'. כמו כן בסופו של דבר אביו מתייצב אחר בנו, ומדבריו לאנשי עירו ניכר שיודע שאין בבעל ממש, וכי איננו שלם עם העבודה זרה. אם כך, גדעון באמת מסייע לאביו. בכל מקרה, כל בן חייב בנימוס כלפי הוריו ויש דרך לדבר אליהם גם אם לדעתו הם טועים.

			אפשר לחוד לתלמידים חידת התמצאות : מי בתורה קיבל שם נוסף בעקבות מעשה כל שהוא (יעקב-ישראל, בראשית פרק <u>לב</u> פסוק כט)
אות הגיזה	לד-לו: הפשיטה – "וְכָל-מִדְיָן וְעַמְלֵק וּבְנֵי-קְדָם נֶאֱסָפוּ יַחְדָּו" ; גדעון מתעורר להנהיג את העם לקרב כנגדם – "וְרוּחַ ה' לָבָשָׁה אֶת גְּדֵעוֹן וַיִּתְקַע בְּשׁוֹפָר.. " לקריאתו נענים משפחתו (אביעזר), שבטו (מנשה) ושבטי אשר, זבולון ונפתלי לז-מ: האות - לפני הכניסה למערכה גדעון מבקש אות כפול מאת ה': בלילה הראשון – אדמת הגורן תישאר יבשה ורק הגזה (צמר גזוז) תהיה ספוגה בטל, וכך היה: "וַיִּמָּץ טַל מִן-הַגִּזָּה מְלֹא הַסֶּפֶל מֵיָם" בלילה השני – כל אדמת הגורן תימלא טל, אך הגזה תישאר יבשה, וכך היה: "וַיְהִי חֹרֵב אֶל-הַגִּזָּה לְבָדָה וְעַל-כָּל-הָאָרֶץ הָיָה טָל!"		
סינון הלוחמים	פס' א: מיקום הלוחמים (הצבעה במפה): מחנה גדעון - עין חרוד, מחנה מדין – בעמק מצפון לגבעת המורה פס' ב-ג: מיון הלוחמים הראשון: איתור הסיבה – "פֶּן יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה לִּי", החוזרים מהקרב – "מִי יָרָא וַחֲרָד"; מספר החוזרים – 22,000 פס' ד-ח: המיון השני: הסיבה – "עוֹד הָעָם רָב" (מכדי שלא יאמרו שגברו בכוחם הפיסי), צורת המיון – "כָּל אֲשֶׁר יֵלֶק בְּלִשְׁוֹנוֹ מִן הַמַּיִם כָּאֲשֶׁר יֵלֶק הַכֶּלֶב", ואילו החוזרים הם אלו אשר "כָּרְעוּ עַל בְּרִכְיָהֶם לַשְּׁתוּת" – 9700 במספר; "וַיֹּאמֶר ה' אֶל גְּדֵעוֹן בְּשָׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמְּלַקְקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם!" (פס' ז);		
	עין חרוד לצפיה בסרטון - תנך על המפה עין חרוד "פֶּן יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר" דרושה אמונה חזקה כדי לתלות את מעשה הישועה בקב"ה, ולא בכח האדם. כבר משה הזהיר בחומש דברים (פרק ח, פסוקים יד-יח, כדאי לפתוח) " וְרַם, לְבַבְךָ וְשִׁכְחָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ.. וְאָמַרְתָּ, בְּלִבְּךָ כֹּחִי וְעֹצְמִי יָדִי, עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנֵּתָן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל..". בדורו של גדעון היה דרוש מעשה מובהק למען ידעו כי מאת ה' היתה זאת, ועל כן נדרש גדעון לסנן את לוחמיו עד למספר כה קטן של 300 איש. מפרק ח (פס' י) למדנו כי מחנה מדין היו 135,000 לוחמים! זהו יחס מספרי בלתי נתפש. "כָּל אֲשֶׁר יֵלֶק בְּלִשְׁוֹנוֹ מִן הַמַּיִם" מי שכורע על ברכיו מאפשר לעצמו לשתות בשתי כפות הידיים ולנצל את מלוא הכמות הנאגרת בהם, ואילו מי שאוסף את המים ביד אחת אל פיו רק "מלקק" את המים אך אינו שותה לרוויה. נשאל את התלמידים מדוע הועדפו ה"מלקקים" על הכורעים? התשובה האחת היא נפשית-פיסית: המלקק הוא איש חרוץ		

	ז		המלקקים מצטיידים ב"צדה" (מזון/כלי מלחמה) מאת החוזרים, וכן בכל השופרות שהיו ברשותם.	ודרוך לקרב, איננו מאבד ריכוז והנשק מוכן כל העת בידו, ואילו הכורע עצל, ומניח את הערנות והדריכות הגמורה המוחלטת. רש"י, ורבים בעקבותיו, פירש באופן רוחני - בנסיון זה יכל גדעון לזהות את מי ש"כך הם למודים לכרוע, לפני עבודת גלולים". ומי שלא כרע הם המאמינים. כדאי להמחיש עם התלמידים את הנסיון השופרות נשאל את התלמידים היכן מצינו תקיעה בשופר במלחמה? (יהושע במלחמת יריחו, אהוד במלחמה כנגד מואב, ועוד רבים) השופר הוא כלי לאיסוף לוחמים ולא כל אחד משתמש בו בקרב. המלקקים אספו את כל השופרות וכך יכלו בקרב ליצור רושם של צבא גדול הרבה יותר מהמספר בפועל. אפשר להביא מספר שופרות לכיתה ולהמחיש את ההשפעה שיש להצטרפות קולות התקיעה יחד.
		אות החלום	ט-יד: "וְאִם יָרָא אֶתְּהָ לְרֹדֶת" - עם הציווי לצאת לקרב בליל המערכה נותן ה' לגדעון אפשרות לאות נוסף שיחזק אותו אל מול חששותיו: להתגנב עם פורה נערו למחנה מדין "וְשָׁמַעְתָּ מֵהַיָּדְבָרוֹ וְאַחֲרֵי תִחַזְקֶנָּה יָדְיָךְ"; בבואם אצל המחנה הם שומעים איש מספר לרעהו חלום "וְהִנֵּה צִלִּיל לָחֶם שְׁעָרִים מִתְהַפֵּךְ בְּמַחְנֵה מִדְיָן.."; הלחם פוגע באהל ומפיל אותו; השומע פותר את החלום: הלחם הוא סמל לגדעון והאהל – למחנה מדין, ומנבא את תבוסת המחנה	החלום המדייני הנסער מחלומו סיפר את החלום לרעהו לפרטי פרטים. כדאי לבקש מהתלמידים להקשיב היטב למספר, ו"לפרק את הפעולות" בפסוק על מנת להבין את המחזה, ולכתוב את החלום שלב אחר שלב: 1. "וְהִנֵּה צִלִּיל לָחֶם שְׁעָרִים" (מלשון צלי, פיתה/לחם האפוי על גבי גחלים) 2. "מִתְהַפֵּךְ בְּמַחְנֵה מִדְיָן" ("רץ, מתגלגל בין האהלים ומתהפך מצד לצד) 3. "וַיָּבֹא עַד-הָאֵהָל" (הגיע לאחד האהלים) 4. "וַיַּנְהוּ" (הלחם את האהל) 5. "וַיִּפֹּל" (נשאל: מי נפל? האהל, נפילה ראשונה על צידו או הלחם נפל לתוך האהל, יש פירושים לכאן ולכאן) 6. "וַיַּהֲפֹכֶהוּ לַמַּעֲלָה" (נשאל: מי הפך את מי? האהל הועף והתהפך באויר מעצמת הפגיעה או הלחם (שאפוי מצד אחד) התהפך מצידו האחד לאחר 7. "וַיִּפֹּל הָאֵהָל" (האהל קרס). מומלץ גם להביא לכיתה "צליל לחם" ואוהל ולבקש מהתלמידים להורות למורה בדיוק כיצד להמחיש את כל השלבים שקרו
	ז	המלחמה	טו-יח: כאשר גדעון שומע את החלום ופתרונו מתחזקת אמונתו והוא מוציא את המלקקים לקרב; הוא מחלק את לוחמיו ל"שְׁלֹשָׁה רִאשִׁים" ונותן שופרות "בַּיָּד-כָּלם", ולכל לוחם כד ולפיד; יפעלו אחרי גדעון - "מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ"; יט-כה המתקפה: עיתוי המתקפה – בעת החלפת השומרים "רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת הַתִּיכּוֹנָה אֲךָ הֵקֵם הַקִּימוּ אֶת-הַשְּׁמָרִים"; מעשה ההתקפה: ראשי המחנות תוקעים בשופרות, "וַיִּחַזְקוּ"	חלומות זוהי הזדמנות לחוד לתלמידים חידת התמצאות – היכן מצאנו בתורה חלומות בעלי משמעות? <u>ועוד</u>: היכן עוד מצינו שאנשים באו לתוך שטח האויב, שמעו שם דברי עידוד וחיזוק, ובעקבות כך יצאו לקרב? (התשובה: מרגלי יהושע שמעו את רחב אומרת "וַיִּדְעֵתִי כִּי נָתַן ה' לָכֶם אֶת הָאָרֶץ, וְשׂוֹאֲבִים מִכָּךְ עִידוּד רַב - יְהוֹשֻׁעַ פָּרַק בְּ, פִּסּוּקִים ט, כד) אפשר לשאול את התלמידים: מנין שגדעון הושפע מדבר החלום? ["וַיְהִי כִשְׁמַע גְּדֵעֹן אֶת-מִסְפַּר הַחֲלוֹם וְאֶת-שִׁבְרוֹ (פתרונ) וַיִּשְׁתַּחוּ"]

		בִּיד שְׁמֹאֲלִים בְּלִפְדִּים וּבִיד יְמִינֵם הַשּׁוֹפְרוֹת לְתִקְוָע", הַלּוֹחֲמִים שׁוֹבְרִים אֶת הַכְּדִים וְתִקְעִים בַּשּׁוֹפְרוֹת "וַיִּקְרְאוּ חֶרֶב לֵה' וּלְגִדְעוֹן!" ; אֲנָשִׁי מִדִּין וְעַמְלֵק נָסִים אֶל עֵבֶר הִירְדָן; לֵאחֹר שֶׁהַמְּלָקִים הֵנִיסוּ אֶת הַמַּחֲנֶה נִזְעָקִים אֲנָשִׁים מִשְׁבֹּטֵי נִפְתָּלִי, אֲשֶׁר וּמִנֹּסָה לְמִרְדָּף וּגְדֵעוֹן שׁוֹלַח לֵאנָשִׁי אֲפָרַיִם לִסְגוֹר אֶת נִתְיָבִי הַמִּנוֹסָה דֶּרֶךְ הִירְדָן- "רָדוּ לְקִרְאֵת מִדִּין וּלְכַדּוֹ לָהֶם אֶת הַמִּיִּם"; אֲנָשִׁי אֲפָרַיִם לוֹכְדִים אֶת שְׂרֵי הַצַּבָּא – עֵרֶב וְזַאב, וְהוֹרְגִים אוֹתָם.
ח	אנשי אפרים סכות ופניאל	א-ג טענת אנשי אפרים: מדוע לא נקראו מלכתחילה למערכה - "מָה הַדָּבָר הַזֶּה עָשִׂיתָ לָנוּ לְבִלְתִּי קִרְאוֹת לָנוּ כִּי הִלַכְתָּ לְהִלָּחֵם בְּמִדְיָן"? וְתִשׁוּבָתָה גִּדְעוֹן: "הֲלֹא טוֹב עֲלִילוֹת אֲפָרַיִם מִבְּצִיר אֲבִיעֶזֶר!" שֶׁהָרִי בְּנֵי אֲפָרַיִם לִכְדּוֹ אֶת שְׂרֵי הַצַּבָּא עֵרֶב וְזַאב ; בְּנֵי אֲפָרַיִם נִתְפִּיִּסוּ – "אֲזָ רָפְתָה רוּחָם מֵעַלְיוֹ בְּדָבְרוֹ הַדָּבָר הַזֶּה". ד-ח: אנשי סכות ופניאל גִּדְעוֹן מִמְּשִׁיךְ בַּמִּרְדָּף אַחֵר מַלְכֵי מִדִּין וּבַמַּעֲבָר הִירְדָן מִבְּקֵשׁ מֵאֲנָשִׁי סִכּוֹת "כִּפְרוֹת לָחֵם לָעָם אֲשֶׁר בְּרָגְלִי כִּי עָיְפִים הֵם" אֹלָם אֲנָשִׁי סִכּוֹת מִסְרִבִּים. הֵם מִפְּחָדִים מִמַּלְכֵי מִדִּין וְטוֹעֲנִים שֹׁטְרִים נִיצְלוֹ "הִכְף זָבַח וְצִלְמַנֶּעַ עֲתָה בִּידְךָ כִּי-נִתַּן לְצַבָּאָךְ לָחֵם"? גִּדְעוֹן מְשִׁיב כִּי אִם אֵינָם מוֹסִיעִים בִּידּוֹ, יֵשׁוּב לֵאחֹר שִׁילְכוּד אֶת מַלְכֵי מִדִּין וַיַּעֲנִישׁ אוֹתָם - "וַיִּדְשָׁתִּי אֶת שְׁרָכָם אֶת קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת הַבְּרִקָּנִים", גַּם בְּפִי אֲנָשִׁי פְּנוּאֵל אוֹתָהּ תִּשׁוּבָה וְאוֹתָם מִזְהִיר גִּדְעוֹן כִּי בְּשׁוּבִי בְּשָׁלוֹם אֶתֶּן אֶת-הַמִּגְדָּל הַזֶּה (מִגְדָּל הָעִיר)
		"מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ" הַלּוֹחֲמִים נִפְרָשִׁים "סְבִיבוֹת כָּל הַמַּחֲנֶה" נוֹכַל כַּעַת לַחֲזוֹר לַפְּסוּקִים הַמִּתְאַרִים אֶת הַגּוֹדֵל וְהַפְּרִישָׁה שֶׁל מַחֲנֶה מִדִּין (פֶּרֶק ַפס' ה', לֵג, פֶּרֶק ַפס' א, יב וְכֵן: פֶּרֶק ַפס' י). תִּכְנִיתוֹ שֶׁל גִּדְעוֹן הִיטָה כִּי הַתִּקְיָעָה שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַשּׁוֹפְרוֹת בִּיחַד עִם חֲשִׁיפַת הַלִּפְדִּים תִּיַּצֵּר אֶת הָרוֹשֵׁם שֶׁסִּבִּיב הַמַּחֲנֶה פְּרוּשׁוֹת מַחֲלָקוֹת רַבּוֹת שֶׁל לּוֹחֲמִים (וְלֹא לּוֹחֲמִים בּוֹדְדִים). עַל מִנַּת לְהַתְּפָרֵשׁ סְבִיב מַחֲנֶה אֲדִיר זֶה הַלּוֹחֲמִים הַתִּרְחָקוּ זֶה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד נוֹתֵר בּוֹדֵד בְּדַמְמַת הַלַּיִל הַחֲשׁוֹךְ, אֶל מוֹל מַחֲנֶה אֲכָזְרִי וּגְדוֹל, כֹּאֲשֶׁר בִּידּוֹ שׁוֹפֵר, כֹּד וּלְפִיד. הַצִּלַּחַת הַתִּכְנִית הִיטָה תְּלוּיָה בַּכֶּךְ שֶׁלִּשְׁמַע תִּקְיַעַת הַשּׁוֹפֵר כָּל הַלּוֹחֲמִים יִפְעִלוּ בְּבֵת אַחַת, כָּל אֶחָד מִמֶּקוֹמוֹ. זֶהוּ רִגְעָה שֶׁל מִבְּחָן אֲמוּנָה גְּדוֹל לְכָל אֶחָד מֵהֶם. עַל רִקְעָה זֶה בְּרוּרָה גַּם הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל אֲמִירַת הַמִּנְהִיג הַמוֹבִיל: "מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ" .."כֹּאֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה כֵּן תַּעֲשׂוּ", .."וְתִקְעֵתִי בַּשּׁוֹפָר אֲנִכִּי ..וְתִקְעֵתֶם בַּשּׁוֹפְרוֹת גַּם אַתֶּם". הֲלֹא טוֹב עֲלִילוֹת אֲפָרַיִם מִבְּצִיר אֲבִיעֶזֶר הָעוֹלְלוֹת הֵם אֲשִׁכּוּלוֹת שְׂאִינָם שְׁלָמִים ("אֵין לָהֶם כֶּתֶף וְנוֹטָף") שְׂאוֹתָם מִצּוּוֹה הַבּוֹצֵר לְהַשְׁאִיר אַחֲרָיו. בַּמִּקְרָה הַרְגִּיל, אִם כֵּן, עֵיקַר הַפַּעּוּלָה הִיא אֲמָנָם הַבְּצִיר, וְהָעוֹלְלוֹת הֵן הַשְׁאֲרִיּוֹת הַפְּחוּתוֹת מִמֶּנּוּ, אֹלָם בַּמִּלְחָמָה זֹ, אֹמֵר גִּדְעוֹן, הַפַּעּוּלָה שֶׁבָּאָה בְּסוֹף עַל יְדֵי בְּנֵי אֲפָרַיִם הִיטָה חֲשׁוּבָה מִהַפַּעּוּלָה הַמִּרְכִּזִּית שֶׁל מִשְׁפַּחַת גִּדְעוֹן ("בְּצִיר אֲבִיעֶזֶר") מִשּׁוּם שֶׁרָק בָּהּ נִלְכְּדוּ רֵאשֵׁי הַצַּבָּא עֵרֶב וְזַאב. לְהִרְאוֹת בַּמִּפְּהָ אֶת נִתְיָב הַמִּרְדָּף הָאֲרוּךְ אֶל עֵבֶר מִדִּין, וְאֶת מִיקוֹמָם שֶׁל סִכּוֹת וּפְנִיָּאֵל - עֵרִים מִיּוֹשְׁבוֹת הַסְּמוּכוֹת לִירְדָן. וַיִּדְבֵּר אֲלֵיהֶם כְּזֹאת וַיַּעֲנֶה אוֹתוֹ אֲנָשִׁי פְּנוּאֵל כֹּאֲשֶׁר עָנּוּ אֲנָשִׁי סִכּוֹת אֲפָשָׁר לְבַקֵּשׁ מַחֲלָק מֵהַתְּלִמִּידִים לְהַמְחִיז אֶת בִּקְשָׁתָהּ גִּדְעוֹן וְאֲנָשָׁיו וּמַחֲלָק אַחֵר לַחֲזוֹר בַּמְדוּיק עַל הַתִּשׁוּבָה כִּפִּי שֶׁהִיתָצָה בְּפִי אֲנָשִׁי סִכּוֹת הַשּׁוּאוּהָ בַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵינוּ נִתְקַל נוֹהֵג גִּדְעוֹן בִּיד רַכָּה בְּבִנֵי אֲפָרַיִם, וּבִיד קֶשֶׁה בְּבִנֵי סִכּוֹת וּפְנִיָּאֵל. אֲפָשָׁר לְשַׁאוֹל אֶת הַתְּלִמִּידִים מִדּוּעַ

			י-יב: זבח וצלמנע ומחנה הנותרים נלכדים אשר היו כבר במרחק רב מאד ובטוחים שניצלו ; יג-יז: גדעון שב, ומעניש את אנשי סכות ופניאל – דש בקוצים את זקני סכות ומשמיד את פניאל. יח-כא: גדעון מבהיר למלכי מדין שהאנשים שהרגו בעבר בהר תבור הם אחיו בני אמו ומבקש את נקמתם; גדעון מבקש מיתר בכורו לפגוע במלכי מדין אך "לא שָׁלַף הַנֶּעַר חֶרְבּוֹ כִּי יֵרָא כִּי עוֹדְנָו נָעַר"; המלכים מבקשים ליהרג בידי גדעון עצמו, משום כבודם "כִּי קָאִישׁ גְּבוּרָתוֹ" וגדעון הורג אותם בעצמו	לכידת זבח וצלמנע
			כב-כג: בקשת איש ישראל מגדעון – הקמת שושלת שלטון קבועה: "מִשָּׁל בְּנֹו גַם אֶתָּה גַם בִּנְךָ גַם בֶּן בִּנְךָ!" ותשובתו- "לֹא-אֶמְשַׁל אֲנִי בָכֶם וְלֹא יִמְשַׁל בְּנִי בָכֶם! ה' יִמְשַׁל בָּכֶם!" כד-כז האפוד: גדעון רוצה לעשות זכר לתשועה הגדולה ומבקש מנוטלי השלל לתת לו נזמי זהב והעם נענה ; גדעון עושה מן הנזמים מלבוש זהב בצורת אפוד, וכוונתו – "להיות לזכרון על תשועה גדולה, לראות כמה היה חילם כבד" (רש"י) ; עם הזמן הפך האפוד עצמו להיות ל"מִזְקָשׁ" (תקלה) כאשר בני ישראל החלו לעבוד אותו עצמו. כח-לה מות גדעון: בימי גדעון שקטה הארץ לארבעים שנה; גדעון שב לביתו ; משפחתו: מנשיו – שבעים בנים, מפילגשו – אבימלך ; עם מות השופט שבים בני ישראל לדרכם הרעה ועובדים לאל בשם "בַּעַל בְּרִית".	"משל בנו!"
			א-ד: אבימלך נעזר במשפחת אמו תושבי שכם ומבקש מהם לשכנע את מנהיגי העיר ("דָּבְרוּ נָא בְּאָזְנֵי כָל בַּעְלֵי שָׁכֶם") להמליך אותו; <u>בַּיְמוֹקִין</u>: אחרת, ימשלו בעם 70 אנשים – "הִמְשַׁל	
זבח וצלמנע רוב פרק ח עוסק בשני מלכי מדין. על אף שהם נמלטו גדעון רודף אחריהם "דֶּרֶךְ הַשְּׂכִנִּי בְּאֶהָלִים" כלומר: הדרך של נודדי המדבר שוכני האוהלים ממזרח לגלעד. עד כדי כך היו כבר רחוקים שלא שערו שגדעון יגיע לשם – "וְהִמְחִנָּה, הִיָּה בְּטַח". כאן המקום לשאול את התלמידים מדוע באמת גדעון כה טורח ללכדם? תשובה אחת מתבררת בפרק - הם הרגו את בני משפחתו, אולם אך מעבר לכך, בימי קדם היה משקל רב למלכים ולמנהיגים, ראייה לכך נמצאת בתגובתם של אנשי סכות ופניאל שעדיין יראים ממלכי מדין שיחזרו וינקמו בהם. הישועה ללא הריגת המלכים אינה שלמה. נוכל להיזכר עם התלמידים כי דבר דומה מצאנו גם בפרקים קודמים – במאבק בין ברק וסיסרא ובהתמקדות במעשה הריגת סיסרא, וכן בפגיעה הישירה של אהוד בעגלון. בקשת העם - "משל בנו" נשאל את התלמידים – הרי גדעון כבר שלט ושפט, אז מה מוסיפה הבקשה? התשובה היא: 1. הבקשה היא בקשה ציבורית רחבה מצד "איש ישראל" (פס' כב) 2. הבקשה היא לשלטון קבוע: "גם אתה גם בנך גם בן בנך". זו הפעם הראשונה בתקופה השופטים שמופיעה בקשה לשלטון קבוע "כי הושעתנו מכף מדין". העם מכיר כפי הנראה כי שלטון מקומי ולשעה איננה המאפשרת עמידה בפני לחצי האויבים ונדרש שלטון קבוע ביד איש נאמן וגיבור. "לא אמשל" - מדוע סרב גדעון? נשאל: אם כך, מדוע סרב גדעון? ומה פשר תשובתו "לא אמשל אני בכם...ה' ימשל בכם"? ראשית, זהו דיון רחב מאד בחז"ל ובמפרשי התורה (והוא קשור גם לביאור פרשת המלך בספר דברים פרק יד, ובמשפט המלך שמ"א פרק ח) ואין להיכנס כאן עם התלמידים לעומק הענין. מה שברור הוא כי גדעון סרב לבקשת העם – בין מתוך תפישה מוחלטת שלה' לבדו המלוכה ולא לבשר ודם (אנשים יכולים להיות מנהיגי צבא ושופטים, אך המלוכה לה') ובין מתוך תפישה רוחנית הנוגעת לבני דורו – שיצעקו למלך, ועליו לבדו ישליכו ייהבם, במקום לפנות לה' ולצפות לישועתו.				

אבימלך (3)	ט	ההמלכה	בָּכֶם שְׂבָעִים אִישׁ כָּל בְּנֵי יִרְבֶּעֶל אֲמַן מֶשֶׁל בָּכֶם אִישׁ אֶחָד" 2. הוא קרוב משפחתית לאנשי שכם – "וְזָכַרְתֶּם כִּי-עֲצָמְכֶם וּבְשָׂרְכֶם אֲנִי" ; בעלי שכם משתכנעים – "וַיֵּט לָבָם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אֲחִינוּ הוּא" – ומעניקים לו כסף מאוצרות "בית בעל בְּרִית"; בכסף זה שוכר אבימלך אֲנָשִׁים "רִיקִים וּפְחָזִים" – ללא שיקול דעת וללא מוסר ורוצח את כל בני אביו בעפרה, מלבד אחד – "וַיֵּיתֶר יוֹתָם בֶּן יִרְבֶּעֶל הַקָּטָן כִּי נִחְבָּא"; אנשי שכם מתאספים וממליכים את אבימלך
	משל יותם	ו-טו - המשל: יותם נושא את משלו מהר גרזים אל עבר אנשי שכם: "הַלֹּחַ הַלְכוּ הָעֲצִים לְמִשְׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ..", פרטי המשל: הזית סרב מחשש להפסק תנובתו – השמן "הַחֲדָלְתִּי אֶת דִּשְׁנִי אֲשֶׁר-בִּי יִכְבְּדוּ אֶ-לֵהִים וְאֲנָשִׁים"? התאנה סרבה מחשש להפסק תנובתה – פירותיה המתוקים "הַחֲדָלְתִּי אֶת-מִתְקֵי וְאֶת-תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה"? והגפן סרבה מחשש להפסק תנובתו – "הַחֲדָלְתִּי אֶת-תִּירוֹשֵׁי הַמִּשְׁמַח אֶ-לֵהִים וְאֲנָשִׁים"? בהעדר מנהיג פונים העצים אל האטד והוא נאות למלוך אלא רק כאשר ההמלכה היא "בְּאֶמֶת" שאם לא כן – קוציו הם שישמשו לאש אשר תכלה את כל עצי היער! טז-כא - הלקח: "וַעֲתָה.." המלכת אבימלך איננה המלכה "באמת". היא מבוססת על כפיות טובה לגדעון, ועל רצון לרווח אישי מתוך קרבה וכלל לא על בקשת תכונה מתאימה למלך המבקש את טובת עמו ("וַיֵּט לָבָם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אֲחִינוּ הוּא" – פס' ג) ועל כן ותם מנבא כי בעתיד אבימלך יפגע בממליכיו, בעלי שכם - "תֵּצֵא אִשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת-בְּעָלֶי שָׂכֶם!"	
"הלוח הלכו העצים" נוכל להביא לכיתה תמונות של העצים ולטעון את טענות העצים עם הצגת תמונותיהם. "אם בְּאֶמֶת אַתֶּם מְשָׁחִים אֹתִי.. וְאִם-אֵין תֵּצֵא אִשׁ" העצים הראשונים סרבו להנהיג מתוך רצון להיטיב ולתת תנובה המביאה שמחה, ואילו האטד איננו מעוניין כלל בטובת העצים, אלא בכבוד ובממלכה לעצמו, ואם אין – הוא מוכן לכלות את כל העצים! המנהיג האמיתי והראוי הוא זה שמחפש את טובת המונהגים. האם יש כאן המלכת אמת? האם הדאגה וטובת הכלל עומדת במרכז? אפשר לראות במשל מסרים רבים הנכונים לכל עת: תפקיד ההנהגה – דורשת ויתור מצד הנושא אותה על דברים אשר לא יוכל לעשות ("הַחֲדָלְתִּי"), האנשים הראויים צריכים לשאת באחריות ההנהגה (זית, תאנה, גפן), אחרת יקחו את מקומם אלו שאינם ראויים ("בָּאוּ חֶסֶד בְּצִלִּי"!) והלא לאטד אין כלל צל..), הציבור מאידך - צריך לנהוג בחכמה ולא ללכת בכל מחיר אחר המנהיג, כאשר איננו ראוי. אפשר לשוחח עם התלמידים על המשמעויות וההקשרים שהם מוצאים במשל זה. את פרטי הנמשל נפתור יחד עם התלמידים על פי רש"י, בעקבות חז"ל: הזית – הוא משל לעתניאל משבט יהודה, התאנה-לדבורה ואילו הגפן – לגדעון. כאשר מי שראוי למלוך איננו נוטל את ההנהגה, פונים העצים אל מי שאיננו ראוי, ודווקא הוא נענה לבקשה. האטד הוא אבימלך, שאין לו פירות אלא קוצים שורטים ופוגעים.			

	ט	מלחמת אבימלך בבעלי שכם	כב-מא: <u>מלחמת אבימלך וגעל בן עבד</u>: כעבור שלש שנים מטיל ה' "רוח רעה בין אבימלך ובין בעלי שכם" (כג) על מנת לשלם להם בראשם על כפיות הטובה ועל שהמליכו את אבימלך ברשע; בעלי שכם בוגדים באבימלך ונוטים אחר איש נכרי מהאיזור - געל בן עבד, המצטרף לעיר בעונת הבציר, חוגג עם הבוצרים בבית אלהיהם תוך שהוא מבזה את אבימלך ומתגרה בו; זבול, שר העיר, היה ונשאר נאמן לאבימלך ושולח אליו שליחים בסתר להפתיע את געל ואנשיו עם שחר בעת יציאתם מהעיר – "כָּזַרְחַם הַשֹּׁמֵשׁ תִּשְׁכִּימוּ וּפִשְׁטֶה עַל-הָעִיר וְהִנֵּה הוּא וְהָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ יֵצְאוּ אֵלָיו וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ..."; בבקר, געל מזהה את תנועת התוקפים בשער העיר וזבול קורא לעברו: "אֵיהָ אֶפּוֹא פִּיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעֲבְדֶנּוּ... צֵא נָא עִתָּה וְהִלָּחֶם בּוֹ!" (לח); אבימלך מביס את אנשי געל ומגרש אותו משכם מב- מט נקמת אבימלך בשכם: למחרת, ולאחר שהקרב כנגד געל שכר, יצא העם לשדות כדרכו, ואבימלך תקף אותם באכזריות. איתור הפרטים המורים על אכזריותו ורשעתו: 1. חסם את שער העיר 2. "וּשְׁנֵי הָרָאשִׁים פָּשְׁטוּ עַל כָּל אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה וַיָּכּוּם" 3. "וְאֲבִימֶלֶךְ נִלָּחַם בָּעִיר כָּל הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלָּכֵד אֶת הָעִיר" 4. "וְאֶת-הָעָם אֲשֶׁר בָּהָרְג" 5. "וַיִּתֵּץ אֶת הָעִיר" (למען לא יישבו בה אחרים) 6. "וַיִּזְרְעָה מֶלֶח" (ולבלתי תהיה אדמתה ראויה עוד ליבול) 7. הוא מורה לכל אחד מאנשיו לכרות קורת (שוכת) עצים כמוהו ולהבעיר את המגדל – "צָרִיחַ בֵּית אֵל בְּרִית" ובו אלף בעלי שכם אשר נסו לשם והתבצרו בתוכם (פס' מו-מט)	מלחמת אבימלך בשכם הפסוקים הללו (כב-מא) מרובים בפרטים וכדאי שהמורה יתאר את המסגרת הסיפורית בצורה קצרה ובהירה, ואילו הקריאה תהיה כללית לפי יכולת הכיתה. המסר הכללי הוא התגשמות הדברים שחזה יותם – אותם האנשים אשר המליכו את אבימלך לתועלת הם אלו שאבימלך ("האטד") מכלה בהם את זעמו, באכזריות אין קץ. ועוד: אותו הבית שמאוצרותיו לקחו כסף על מנת לאפשר לאבימלך להשתלט על המלוכה (בית בעל ברית, פס' ד) הוא המקום שאותו שורף אבימלך באכזריות. פלח רכב הרחיים היו מכשיר ביתי המורכב מזוג אבנים: האבן העליונה - ה"רכב", אשר סיבובה על גבי האבן התחתונה – ה"שכב" היה טוחן את גרעיני הדגן. האשה לקחה את האבן העליונה והשליכה אותה מגג המגדל על ראשו של אבימלך.
--	---	---------------------------------	---	--

	נ-נו: מות אבימלך: זעמו של אבימלך אינו נרגע והוא שם פעמיו לערים הסמוכות. הוא לוכד את תבץ ומבקש להעלות באש את מגדל העיר, אשר אנשיה התבצרו על גגו, אך שם הוא מוצא את מותו: "וַתִּשְׁלַח אִשָּׁה אֶחָת פֶּלַח רֶכֶב עַל רֹאשׁ אַבְיִמֶלֶךְ וַתַּרְץ אֶת גְּלָגָלָתוֹ"; אבימלך מבקש מנערו להרגו "פֶּן יֹאמְרוּ לִי (עלי) אִשָּׁה הִרְגָתָהוּ".			
--	---	--	--	--